

Vasné Tóth Kornélia

Ötven éve hunyt el a soproni ex libris élet kiemelkedő alakja, Csatkai Endre

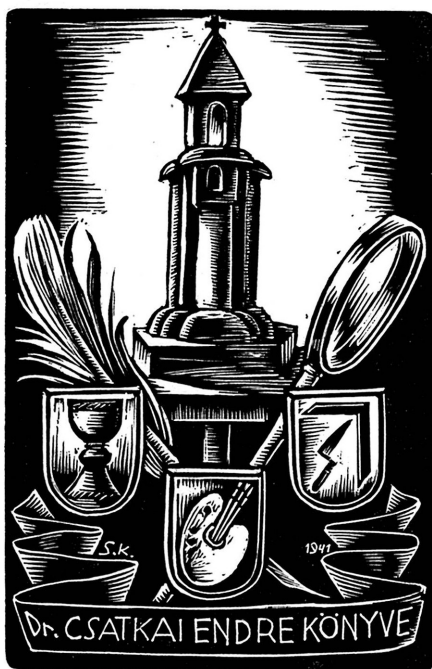
Csatkai Endre (1896–1970) Kossuth-díjas művészettörténész, zenetörténész, múzeumigazgató, helytörténeti szakíró 1896. augusztus 13-án született Darufalván, egy Sopron vármegyei horvát faluban. Elemi iskoláit és az első gimnáziumot itt végezte, ezután került a soproni líceumba. Kedvenc időtöltése a színházlátogatás és a zenélés volt. Tagja lett a líceumi Magyar Társaságnak és az Ének- és Zenekörnek, cimbalmon játszott. A Soproni Evangélikus Líceumban érettségizett, azután a bécsi és budapesti egyetemen hallgatott művészettörténeti előadásokat, emellett német–magyar szakon diplomázott, majd 1925-ben doktori címet szerzett *Kazinczy és a képzőművészetek* című dolgozatával. Ezt követően tanításból, újságírástól élt, és dolgozott a kismartoni Wolf Múzeumnak. Utóbbi helyen a gyűjtemény tárgyai mellett a könyvtárat is rendezte, műemléki topográfiát készített, kiállításokat rendezett. Megírta a soproni Zeneegyesület, a Képzőművészeti Kör és a Városszépítő Egyesület történetét, valamint foglalkozott az irodalom nagyjaival is: *Száz adat a soproni irodalmi élet múltjából* címmel jelent meg írása a *Soproni Helikon*-ban (1927). 1929-ben adták ki *A Soproni Zeneegyesület száz éves történetének vázlatja* című művét, 1932-ben jelent meg a *Sopron és környéke műemlékei* című kötet, 1936-ban a *Régi soproni házak, régi soproni családok*, 1938-ban az *Idegenek a régi Sopronról*, 1939-ben a *Széchenyi-műemlékek Nagycenken* című műve. A második világháború idején a nácizmus előretörése miatt elvesztette állását, visszaköltözött Sopronba. 1944-ben munkaszolgálatra hívták be, több tábort is megjárva, sok viszontagság után végül hazatért. 1945-ben megbízták a Soproni Múzeum újjászervezésével, ő lett az igazgatója. Magyarul és németül megjelent cikkeinek

száma 1000 felett van, ezek többsége művészettörténeti, helytörténeti írás, tanulmány, főleg Sopron és környéke, valamint Kismarton műemlékeivel, zenei és kulturális életével foglalkozik. Az érmeek is érdekelték, 1946-tól belépett a Magyar Numizmatikai Társulatba, melynek haláláig tagja maradt. 1952-től az MTA Művészettörténeti Főbizottságának tagja lett. 1953-ban – szerzőtársaival együtt – elkészítette a *Sopron és környéke műemlékei* című kötetet, amelyért Kossuth-díjjal tüntették ki. 1955-től haláláig a *Soproni Szemle* szerkesztője volt.

A Soproni Képzőművészeti Kör még 1897-ben alakult. Ennek ex libris gyűjtő csoportja 1939-ben jött létre, mely első összejövetelét március 7-én tartotta. Az élén Csuppy Lajos állt, de a tényleges irányítást dr. Csatkai Endre vállalta magára. Csatkai régi képző- és iparművészeti alkotásokat, ex libriseket egyaránt gyűjtött. Összeállította a régi magyar és magyarországi vonatkozású szentképek korpuszát. A soproni képzőművészethez, műgyűjtéshez kapcsolódó szakirányú művei: *A 40 éves Soproni Képzőművészeti Kör története* (Sopron, 1937), *Könyvgyűjtők, régiséggyűjtők a régi Sopronban* (Sopron, 1938), *A soproni műgyűjtés története* (Budapest, 1958), *Pozsonyi képzőművészek és iparművészek 1750 és 1850 között* (Budapest, 1963).

Ex libris irányú szakirodalmi írásai közül kiemelkedik *A soproni exlibris története* (Sopron, 1938) című, amelyet Missuray-Krúg Lajossal és Thier Lászlóval közösen jegyzett. Ebben bemutatja a soproni ex libris gyűjtőket. A képzőművészeti körön belül alakult ex libris gyűjtő csoport vezetője, Csuppy Lajos, a királyi állami polgári leányiskola igazgatója, vármegyei népművelési titkárként is dolgozott Sopronban. Holl Jenő, a legnagyobb (több ezres) soproni ex libris gyűjtemény birtokosa, magyar királyi kormányfőtanácsos, vasúti igazgató, a Győr-Sopron-Ebenfurti Vasút Zrt. üzletigazgatója volt. Corá János ügyvéd, a második legnagyobb ex libris gyűjtemény tulajdonosa Sopronban, több százas grafikai anyaggal rendelkezett. Jelentős gyűjteménye volt még Horváth Gyula középiskolai tanulóknak. A vasútnál dolgozó Szabados József cserkésztemájú, Thier László lapszerkesztő, helytörténész, zenész a régi főpapi könyvjegyekre specializálódott. A gyűjtők közt találkozhatunk Missuray-Krúg Lajos író-költővel is. A kötet kiemeli Röttig Odo osztrák származású, Sopronban élő újságszerkesztő-kiadó, könyvnyomdatulajdonos, a *Kultura* (1911–13) című irodalmi, művészeti, kritikai folyóirat szerkesztője nevét, aki sokat tett az ex libris műfaj népszerűsítése terén, és saját maga is készített kisgrafikát. (Az idén 100 éve elhunyt Röttig Odóról a *Magyar Grafika* folyóirat 2020/1. száma közöl tőlem nekrológot.) A soproni ex libris tervező grafikusok közt Csatkai többek között bemutatja Ákos Ernő, Csipkés Kálmán, Horváth József, Kasichnitz József, Kónya Lajos, Mende Gusztáv, és a kisgrafika e műfajában különösen sokat alkotó Sterbenz Károly munkásságát.

Csatkai maga is jelentős ex libris gyűjteményt hozott létre, ebben felesége, Szattinger Erzsébet (1895–1982) is támogatta, aki szintén gyűjtővé vált. A művészet szeretete összekötötte őket. A Csatkai nevére szóló ex librisek többségükben Sopronhoz kötődnek, a város jelképének tekintett Tűztoronnyal, a soproni

Sterbenz Károly fametszete (1941), 116x76 mm

pihenőkereszttel, kápolnával, barokk szobrokkal, mesterségek címereivel, vallási motívumokkal. Ezek grafikusa Sterbenz Károly és Ákos Ernő.

Csatkai Endre 1970. március 2-án hunyt el. Személyében egy hivatását a városa szolgálatába állító embert tisztelhetünk. Hagyatékának nagy része, könyvtára és a magyar műgyűjtés történetével kapcsolatos cédulaanyaga a soproni Liszt Ferenc Múzeumba került. Életműbibliográfiáját halála után Környei Attila történész, muzeológus állította össze. Özvegye a nevével fémjelzett díjat (Csatkai-díj) alapított a Sopron város történetének feldolgozásában jelentőset alkotó fiatal kutatók jutalmazására. Sopronban utcát neveztek el róla, egykori lakóházán emléktábla őrzi emlékét.

Főbb szakirodalmak

Akikre emlékezünk... = *A Berzsenyi Dániel Evangélikus (Líceum) Gimnázium és Kollégium weboldala* <http://www.bdeg.hu/?page=mutat&id=233> (2020.05.20.)

Arady Kálmán: *Visszapillantás*, MEGE Kisgrafika, 7. évf. 1943. 1-2. sz., 5. p.

Csatkai Endre In: *Magyar életrajzi lexikon* <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC02469/02664.htm> (2020.05.20.)

Csatkai Endre – Missuray-Krúg Lajos – Thier László: *A soproni exlibris története*, Sopron, 1938. 32 p.

Domokos Ottó: *Csatkai Endre és a Soproni Szemle* = *Soproni Szemle*, 59. évf. 2005. 4. sz. 16–18. p. http://sopszem.sopron.hu/Domonkos_2005_4.pdf (2020.05.20.)

Domokos Ottó: *Csatkai Endre öröksége. Összeállítás a holocaust 70. évfordulóján* = Soproni Szemle, 68. évf. 2014. 2. sz. 123–221. p. http://epa.oszk.hu/01900/01977/00263/pdf/EPA01977_soproni_szemle_2014_2.pdf (2020.05.20.)

A folyóirat története. A Soproni Szemle rövid története = soproniszemle.hu <http://soproniszemle.hu/wp/index.php/2015/08/26/a-folyoirat-tortenete/> (2020.05.20.)

Kovács József László: *Thier László, a műgyűjtő és Csatkai Endre, a tudós* = sopronanno.hu 2016. november 9. <http://sopronanno.hu/tortenet/thier-laszlo-a-mugyujto-es-csatkai-endre-a-tudos> (2020.05.20.)

Környei Attila: *Csatkai Endre irodalmi munkássága* = Soproni Szemle, 25. évf., 1971. 1. sz. 66–75. p. https://epa.oszk.hu/01900/01977/00091/pdf/EPA01977_Soproni_Szemle_1971-xxv-1.pdf (2020.05.20.)

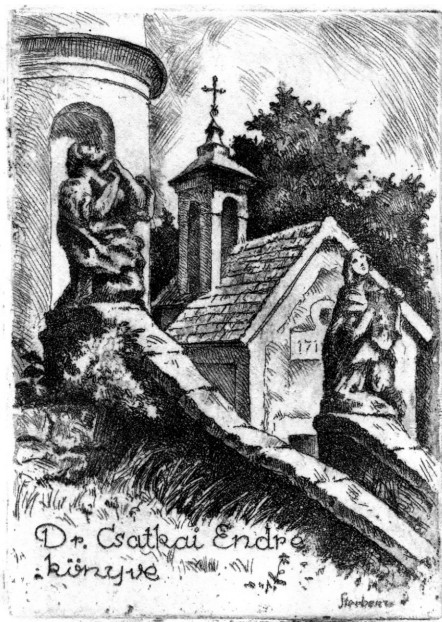
Környei Attila: *A helytörténet Csatkai Endre* = Soproni Szemle, 25. évf. 1971. 1. sz. 59–66. p. https://epa.oszk.hu/01900/01977/00091/pdf/EPA01977_Soproni_Szemle_1971-xxv-1.pdf (2020.05.20.)

A Magyar Numizmatikai Társulat tagnévsora, In: Baloghné Ábrányi Hedvig – Soós Ferenc: *Száz éves a Magyar Numizmatikai Társulat 1901–2001*, Argumentum Kiadó : Magyar Numizmatikai Társulat, Budapest, 2001. 270. p.

Szemle, MEGE Kisgrafika, 3. évf., 1939. 2. sz. 12. p.

Vasné dr. Tóth Kornélia: *A száz éve elhunyt soproni nyomdász-kiadó, Röttig Odo (1883–1920) emlékezete* = Magyar Grafika, 64. évf. 2020. 1. sz. 67–71. p. https://mgonline.hu/system/articles/2386/articles_2386_original.pdf?1582540638

Vasné dr. Tóth Kornélia: *Múltunk neves ex libris gyűjtői*, KBK Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület, Budapest, 2019., 35., 38–39., 40., 78., 160–161., 177., 197–198. p.

Sterbenz Károly rézkarca, 109x80 mm